

# MUTATIS MUTANDIS

Szekció: *A modern építészet nyomában*

Szerző: *Ádám Blanka*

Konzulens: *Szécsi Zoltán DLA*



## TARTALOM

ABSZTARKT .....	3
ABSTRACT .....	5
TÉMAVÁLASZTÁS, TÁVLATOK .....	7
BEVEZETÉS .....	8
Generációváltások.....	8
Kiútkeresés.....	9
WANNER JÁNOS .....	10
Indulása .....	10
Egy műemléki épület kritikája .....	12
A modernizmus peremén .....	15
Aktualitása, kutatási távlatok .....	17
IFJ. DÁVID KÁROLY .....	18
Indulása .....	18
Erős kezdés .....	18
Változik a világ.....	20
„Elfogadhatatlanul modern” .....	21
YBL MIKLÓS-DÍJ .....	23
A díj alapítása .....	23
Posztumusz Ybl Miklós-díj .....	24
'Kaphat-e Wanner János Ybl-díjat?' .....	24
SZAKIRODALOM .....	27
Internetes források .....	27
Nyomtatott szakirodalom.....	27

**Köszönetnyilvánítás:**

*Szeretném megköszönni a segítségét Ferkai Andrásnak, aki megadta a kutatásom legelső támpontját. Köszönet a kellemes beszélgetésért, és szakirodalomért Winkler Barnabásnak.*

*S végül, de nem utolsó sorban Szécsi Zoltán tanár úrnak, hogy felhívta figyelmemet e kiváló építész alkotásaira.*

*Ádám Blanka*

## ABSZTARKT

### Mutatis mutandis

Magyarországon a 20. században, ezen belül is a két világháború között, majd a második világháború során az építészek helyzete nehezebb volt, mint történelmünk során bármikor. Az elhivatottság, végzettség, szaktudás játszották általában a legkisebb szerepet az építészek előrelépésében ez idő tájt. Azt azonban, hogy pontosan hogyan is alakult azon építészek pályája, akik a háborúk viszontagságai, rendszerek és világnézetek sokszor napról-napra történő változása közepette is igyekeztek hűek maradni önmagukhoz, nem könnyű teljes pontossággal feltárni.

A koraszak érdekessége nem csupán a politikai rendszerek építészetre gyakorolt hatásából fakad. Számomra rendkívül érdekes, hogy ebben az időben mennyi kiváló építész élt és alkotott hazánkban, főként Budapesten. Ezekben a viharos időkben olyan kiváló építészek, építőművészek, építőmérnökök gazdagították építészetünket, mint Molnár Farkas, Breuer Marcell, Weininger Andor, Árkay Aladár, Hofstätter Béla, és még sorolhatnánk. Közülük azonban többen munkatáborba kényszerültek, sokan nem éltek túl a háborút, voltak, akik öngyilkosok lettek, és rengetegen emigráltak. Akárcsak Wanner János, aki így fogalmazta meg az akkori helyzetet: *"Látod, a történelem folyamán ennek az országnak az egyik fele felváltva, fegyveresen kíséri a másikat!"*.<sup>1</sup> Ebben az időszakban a politikai hovatartozás volt az egyik, ha nem a legfontosabb szempontja egy munka megszerzésének. Ehhez a háború előrehaladtával párosult a felekezeti besorolás kérdése is.

Wanner János 1906-ban született hazánkban. Wanner János a Bauhaus egyik első hazai úttörője volt. Családi háttere is igen mély szakmai tekintélyről tanúskodik: édesapja a Svájcból Magyarországra áttelepült, és Budapesten családot alapító Anton Wanner volt, aki a 20. század első évtizedeiben virágzó építési vállalkozást hozott itt létre. Bátyja, Heinrich Wanner (Wanner Henrik) az egyik első hazai vasbetonépítő mérnök volt. A család vállalkozásában épült meg többek között a Széll Kálmán téri Postapalota, és az idő közben sajnos lebontott Ügető lelátójának vasbeton szerkezete is. A két világháború között több jelentős középületet és lakóépületet tervezett Magyarországon (Magyar Mérnöki Kamara Székháza, XI. Himfy u 7., Szilágyi Erzsébet fasor 61.).

---

<sup>1</sup> *Vámos Dominika*: Elhallgatott epizódok a magyar építészek 20. századi történetéből (3.), bővebben: <http://epiteszforum.hu/nyomtatas/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-3>

1946-ban azonban Svájcba emigrált (vissza), s itt folytatta építész praxisát haláláig. Régi-új hazájában több magyarországi emigráns építésszel tartott szoros kapcsolatot, segítve ottani szakmai beilleszkedésüket.

Dolgozatom célja nem csupán a kor „elfeledett építészeinek” bemutatása lenne, különös tekintettel Wanner Jánosra és családjára, hanem az építészek akkori helyzetének ismertetése is. Kutatásom, mely elsősorban kíváncsiságon, másodsorban pedig ismereteim tudatos bővítésén alapul, remélhetőleg túlmutat majd e dolgozat keretein.

## ABSTARCT

### Mutatis mutandis

During the 20th century, especially between the World Wars, the hungarian architects were in a more difficult situation than they have ever been in through out the history. The smallest roles in succeeding at this field - in those decades - were dedicated to knowledge, education and vocation. However it is not so easy to find out the way on which these careers went through. The careers of those who were inested on their belief, during the - sometimes day-by-day - changing regimes, ideologies and the agony caused by the second World War.

The curiosity of that period is not only caused by the affects of the poltical regimes on architecture. As for me, it is really fascinating how many glorious architects have lived and built in our country, especially in Budapest. There were such as good architects, builders, civil engineers as Frakas Molnár, Marcell Breuer, Andor Weininger, Aladár Árkay, Béla Hofstätter (and so on) at those hard times. Nevertheless some of them have been forced to go to concetration camps, have died during the World War, have made suicide, and numerous ones have emigrated. János Wanner – who have also emigrated - have summed up the situation with this sentence: *„You see, one half of this country alternates and accompanies the other armed, through the course of history!”*<sup>2</sup> Achieving a new job one of the most considerable viewpoints was the person’s poltical opinion. In case it was not the most important. Later ont the World War it was completed with the denominational affiliation.

János Wanner was born in 1906, in Hungary. He was one of the first followers of the Bauhaus in our country. His family also consists of similar professionals. His father was Anton Wanner, who moved to Hungary, formed his family here and founded a successfull building company at the begenning of the 20th century. His elder brother, Henrich Wanner was one of the first reinforced concrete engineers. The Post Palace at Széll Kálmán Square was built in the company of the family. They have also constructed the concrete structure of „Ügető” which has been removed since then. He has designed significant public buildings and residentials (The Headquarters of Hungarian Chamber of Engineers, Himfy Street 7, Szilágyi Erzsébet Alley 61). In 1946 he (re)emigrated to Switzerland and continued his work there until his death. In his old-new country he contacted many emigrated hungarian architects, helping them in their works.

---

<sup>2</sup> saját fordítás

Introducing the „forgotten architects” - focusing on János Wanner and his family - of that period is not the only aim of my dissertation, I would like to show . Hopefully my research, which is based on curiosity and increasing my knowledge, will go beyond the limits of this study.

## TÉMAVÁLASZTÁS, TÁVLATOK

A két világháború közötti magyar építészet egy igazán különleges szelete 20. századi emlékeinknek. A mai napig vitatott ezen korszak építészeti stílusa – a modernizmus. Tudat alatt is összekapcsolják az akkori vezetéssel, gyakran politikai kérdést kerekítenek belőle. Ettől elválasztani semmiképp sem lehet, ám egy adott kor építésze sem merülhet feledésbe büszkeség okán.

Dolgozatom célja, olyan építész munkásságát feltárni, olyan kapcsolatokat felfedni, melyek eddig nem igen kerültek napvilágra. Két olyan építész- és művészcsalád történetét – Wanner, illetve Dávid család -, épületeit összegyűjteni, melyek a két világháború közötti korszak meghatározó alkotásai. Olyan alkotások, melyek aktualitása a mai napig érezhető. Időtlenségük nem csupán kialakításuk, funkciójuk vagy használhatóságukból fakad, hanem alkotóik gondolkodásából.

*„Az építészet feladatait a társadalomtól kapja és azok épületté alakításában az építészet felkészültsége tükröződik.*

(...)

*...az építészet nem választható el korától.*

(...)

*Ha új építészetet után vágyunk, úgy az igényt teremtsük meg számára. Ez pedig a társadalomból kell, hogy jöjjön.”<sup>3</sup>*

E gondolatokat olvasva - 1943-ból - Wanner János aktualitása nem lehet kérdés. Mind az építészet és a társadalom kapcsolatát tekintve, mind az építészet – építőművészet közti különbségekre való rávilágítással olyan állításokat fogalmaz meg a 20. század e kiváló építésze, melyek a mai világban talán még aktuálisabbak. Olyan kérdésekre hívja fel a figyelmet, melyek mellett nem szabad elmennünk, melyeket nem hagyhatunk figyelmen kívül. S ami a legfontosabb számomra: felhívja a figyelmünket a változás szükségességére, a társadalom által támasztott igények figyelembevételének fontosságára.

*Mutatis mutandis, – azaz 'Megváltoztatni a megváltoztatandót'.*

---

<sup>3</sup> *Építészet*, 1943/4. füzet, Wanner János: „Lesz-e profil a jövő építészetében?”, 97-98. oldal



## BEVEZETÉS

*„Nem hiszem, hogy a modern építészeti stílus nemzetközibb lenne bármely más építészeti stílusnál. (...) Még az olyan stílusok is, mint a nemzeti romantika, az újnépesség vagy akár a posztmodern különféle regionális törekvéseiben sem találkozhatunk a nemzeti, helyi sajátosságok olyan széles skálájával, mint a modern építészet korai szakaszában.*

(...)

*Ez az a modern építészet, amit a két világháború között Hitler kozmopolita bolsevik építészetként, Sztálin pedig burzsoá dekadenciaként ítélt el, és amelyet Mussolini hivatalosan fasiszta stílusnak deklarált.”<sup>4</sup>*

Annak ellenére, hogy a 20. században az információáramlás már sokkal gyorsabban történt, mint a korábbi évszázadok bármelyikében, számtalan egyéb tényező eredményeként az egyes országok modern építészeti alkotásai számtalan helyi sajátosságot hordoznak. Ennek oka mind a század elejét jellemző viharos változások (háborúk, politikai hatalmak, országhatárok), mind az építészeket ért egyéb hatások (külföldi tanulmányutak, kivándorlás). Hazánkban Európa többi országához képest ez az irányzat valamivel később tudott csak teljes valójában megmutatkozni. 1920. június 4-én országunk területének jelentős részét elveszítette, s ez nem csupán gazdasági és politikai következményekkel járt, hanem igen komoly kulturális hatásokat is eredményezett. A békeszerződés traumája olyan súlyos társadalmi és kulturális válságba sodorta, nem csupán a megcsonkított ország, de a határon túlra került magyar lakosságot is, mely utoljára a török hódoltság rég elfeledett másfél évszázada alatt volt tapasztalható. A trianoni szerződésnek köszönhetően, a korábbi hagyományaink felé fordulásban keresték a kiutat oly sokan.

### *Generációváltások*

A trianoni szerződés három nagyobb építész generáció életére volt közvetett, illetve közvetlen hatással. Az '1. generáció' tagjai a 19. században születtek, s alkotásaik nagyrészt még akkor létrehozó építészek– többek között Árkay Aladár, Lajta Béla, Lechner Ödön, Hauszmann Alajos, Medgyaszay István, Schikendanz Albert, Schulek Frigyes, Thoroczkay

---

<sup>4</sup> *Építész-településtervező a perifériákon - Polónyi Károly retrospektív naplója*, Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2000, 39. oldal

Wigand Ede. Közülük többen már nem éltek meg a békeszerződést, ám akadnak, akik a milleniumot követően is tevékenyek, nagy hatással vannak az őket követő '2. generációra'. Ez a generáció már két háború küzdelmét, valamint a húszas évek nagy válságát szenvedte végig. Ők a 19. század végén – 20- század elején született, s az 1920-1945 közötti időszakban aktívan alkotó építészek – Hüttl Dezső, Sándy Gyula, Kertész K. Róbert, Sváb Gyula, Kismarty-Lechner Jenő, Birbauer Virgil (aki az 1928-tól megjelenő *Tér és forma* szerkesztője), Padányi-Gulyás Jenő (aki az 1941-44 közt megjelenő *Építészet* c. lapot szerkeszti). Az 1934-es fellendülés után szélesebb körben is bekövetkezett a megújulás. E tervezési feladatokon már egy újabb, '3. generáció' tevékenykedett – Ivánka András, Lauber László, Legány Zoltán, Nyíri István, Rimanóczy Gyula, Szrogh György.

### *Kiütkeresés*

Hazánkban a modernizmus - a már említett trinaoni békének köszönhetően – később jelentkezett, mint Európa többi országában. A béke egy olyan építészeti virágzás kiteljesedését vágta el, mely a 18-19. századtól kezdődően megindult.

A modernizmus tekintetében két hatást tudunk elkülöníteni egymástól, melyek mégis közösen formálták Magyarország építészetét az 1930-as évektől. Ekkor érkezett el az a fordulópont, mely világossá tette mindenki számára, hogy nem lehet az eddigi módon építeni. A lakáskérdés megoldatlansága, a korszerűtlenné vált lakásállomány problémáját nem lehetett az eddigi módszerekkel orvosolni.

A modernizációs kiütkeresés két - ellentétes talajon álló - irányzata a Római iskola és a CIAM csoport törekvéseiben ölt formát. Míg az egyházhoz, s a konzervatívabb formavilághoz közelebb álló Római iskola a vallási béke és az egyházi megújulás reményében, a harmincas évek elején, modern templomépítő programba kezd (Rimanóczy Gyula Pasaréti téri Ferences templom és rendház 1933-34., Árkai Aladár és Bertalan Városmajori Plébánia templom 1932-35.), a Modern Mozgalom európai törekvéseinek követését, a lakásépítés és városépítészet racionális szellemű megújítását a CIAM-csoport tűzi programjára.<sup>5</sup> Azonban a kitűzött célok megoldatlansága is jelzi - melyhez hozzájárult a két ellentétes áramlatra ható külső politikai, illetve társadalmi nyomás - , hogy a 20. században sokkal nagyobb jelentőségű erők harcoltak egymás ellen az említett művészeti csoportoknál.

---

<sup>5</sup> *Vámosy Ferenc: A 20. század magyar építésze, I. kötet, 142. oldal*

## WANNER JÁNOS (1906-1987)<sup>6</sup>

### *Indulása*

A 20. század „3. építész-generációjának” tagjaként, Hüttl Dezső irodájában tanulta meg épülettervezést, majd 1931-32 között Le Corbusier volentörjeként dolgozott – ingyen rajzolta az akkor már igen híres mester kiviteli terveit.

Hans Wanner, Anton Wanner - svájci származású építési vállalkozó – és egy Dávid lány harmadik gyermekeként született Budapesten, 1906. június 17-én. Apja, felesége révén, a Dávid János és fia építőipari cég alkalmazottja, majd résztulajdonosa volt. Bátyja, Wanner Henrik szintén szakmabeli, a 20. század egyik legkitűnőbb építési vállalkozója, építőmérnöke. Wanner János 1930-ban szerzett építészmérnöki diplomát a Magyar Királyi József Műegyetemen. Külföldi tanulmányútja után, 1933. október 1-jén a Magyar Mérnöki Kamara felvette tagjai közé, így megalapíthatta saját irodáját, mely 1944-ig állt fenn.

Az 1930-as évek közepétől tagja a *Kisrabló Társaság* törzsgárdájának, mely nem intézményes érdekképviseletként, asztaltársaságként működött. A Zenta utcai - azonos nevű - vendéglőben összejáró (többek között Brestyánszky Tibor, ifj. Dávid Károly, Körmendy Nándor, Hidasi Lajos), Padányi Gulyás Jenő körül csoportosuló, építészek nem véletlenül választották ezt a helyet maguknak. Az általuk „Nagyrablóknak” nevezett hivatalos tekintélyek – Hüttl, Sándy, Wälder - nemzedékével fordultak szembe, s egymást segítve nyerték el az új jelentős középület-építési feladatokat<sup>7</sup>.

Wanner rokonszenvezett a Mérnök- és Építészegyletben alakult Magyar Ház Barátai körrel is, részt vett az Egylet negyedévente megjelenő szemléjének, az „*Építészet*”-nek a szerkesztésében. Ő állította össze az 1942-es évfolyam 2. és az 1943-as évfolyam 4. füzetét. Utóbbiban jelent meg egyetlen elméleti jellegű írása, „*Lesz-e profil a jövő építészetében?*” címmel.<sup>8</sup>

<sup>6</sup> *Magyar Építőművészet 1987*, Ferkai András, 71. oldal

<sup>7</sup> *Vámosy Ferenc: A 20. század magyar építésze*, I. kötet, 150. oldal

<sup>8</sup> *Magyar Építőművészet 1987*, Ferkai András, 71. oldal

Az 1930-as évek elején több pályázaton is részt vett, ám díjazásai ellenére sem igen jutott munkához. Első két nagyobb épülete – melyek a mai napig kitűnően működnek – két bérvilla. 1935-ben tervezi, s bátyja kivitelezi „Wanner Henrikné kétemeletes társasvilláját” a Himfy utca 7 szám alá.

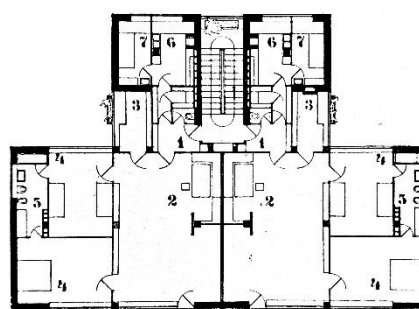


9

A lejtős terepen álló, kétemeletes modern bérvilla nem csupán homlokzatait tekintve kitűnő ház. Szimmetrikus, kétfogatú T alaprajzait megnézve láthatjuk, hogy a századfordulós társasházak hibáit igyekszik kiküszöbölni.

Az előző század második felétől elterjedő megkötött alaprajzok egyik „új vívmánya” volt a hallnak nevezett - fogadótér-nappali-étkező funkciókat célszerűen egyesítő - helyiség kialakítása. Ám sokszor ennek a kötött rendszernek az eredményeként egy sötét, ajtókkal teli, gyakran szellőzetlen tér jött létre. „(...) itt az ember van a lakásért, és nem a lakás az emberért.”

– írja Vándor Miklós. „Az igazi jó alaprajz, amire törekedni kell, minden egyes felnőttnek külön szobát, visszavonulási lehetőséget nyújt, ha egyedül akar lenni, és ha vendége jön, ha akarja, tudja külön is fogadni és nem kell az egész házat mozgósítani.”<sup>10</sup> Wannernél a két-két 3 szobás lakás jó alaprajzú, kialakításának köszönhetően nem jönnek létre sötét folyósók, a funkciókapcsolás is a használat javára történik.



Wanner János: A Himfy-utcai villa alaprajzai

11

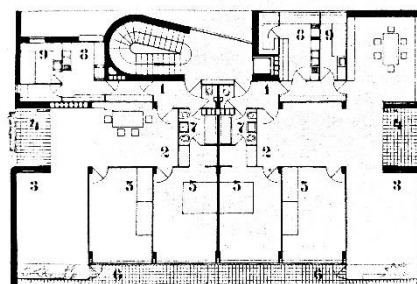
Hasonlóan jó érzékkel tervezi 1936-ban az Olasz fasori (ma Szilágyi Erzsébet fasor) társasházát is. Kivitelezője és tulajdonosa, a Himfy utcaihoz hasonlóan, Wanner Henrik. A

<sup>9</sup> *Tér és forma* 1937/XI. szám, 331. oldal, Seidner felv.

<sup>10</sup> *Tér és forma* 1937/XI. szám, „Kis családi házainkról” – Vándor Miklós, 328-333. oldal

<sup>11</sup> *Tér és forma* 1937/XI. szám, 332. oldal

háromemeletes társasvilla. Az alaprajz ismét kitűnő, s szintén a francia mester hatása érzékelhető a teljes épület kialakításánál. Szintenként egy 3 szoba-hallos és egy 4 szoba-hallos lakás található. A hall helyisége azonban itt sem egy sötét, kedvezőtlenül használható helyiség, sokkal inkább egy jól áramló térrész, köszönhetően a kellő alapterületnek, valamint az utca



Wanner János: Az Olasz-lasorban épült villa alaprajzai

felőli acélkeretes üvegfalnak. Ez a homlokzata, a lépcsőház- és közlekedő terének részletei, valamint az épület tömege együtt teszi Wanner alkotását a kor talán legkiválóbb bérvillájává.



### *Egy műemléki épület kritikája*

1938-as tervpályázat eredményeként, a szakma érdekeit képviselő szervezet iránti tiszteletből ingyen, tervezi a *Mézői Kamara Székházát* (tervezés és kivitelezés: 1938-1940). A háború után az épületet a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete használta, majd 1949-ben a Minisztertanács irodái költöztek bele. Azóta több belső átalakításon esett át – 1949, 1954, 1956-58, 1961. Műemléki védelem alatt áll. Az épület homlokzata itt is szigorúan szerkesztett, a korábbi társasházakénál már összetettebb. Ezt az összetettséget a belső is tükrözi, mind funkcióját tekintve, mind pedig anyaghasználatában.

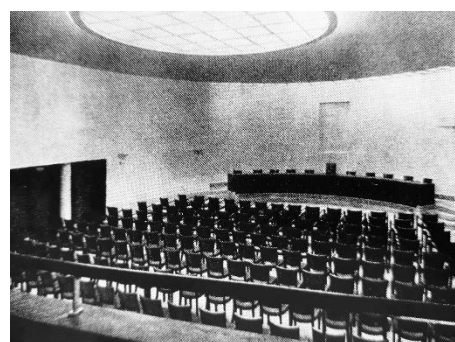
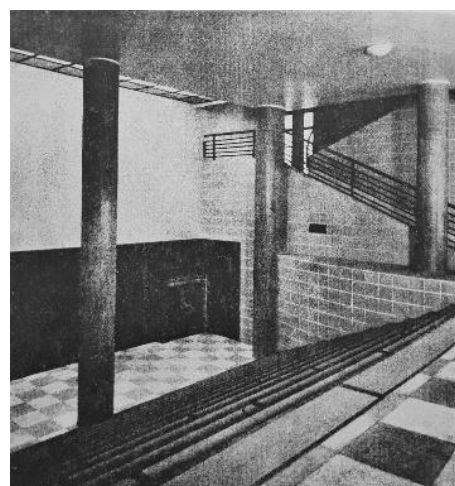
A hétemeletes épület földszintjén és I-III. emeletén a Kamara különböző helyiségei kaptak találhatóak, a IV-VII. emeleten lakások kaptak helyet. A különböző funkciók megfelelő elhelyezése, szeparált megközelítésük, s a megfelelő belsőépítészeti kialakítás azonban

<sup>12</sup> *Tér és forma* 1937/XI. szám, 332. oldal

<sup>13</sup> *Tér és forma* 1937/XI. szám, 330. oldal, Seidner felv.

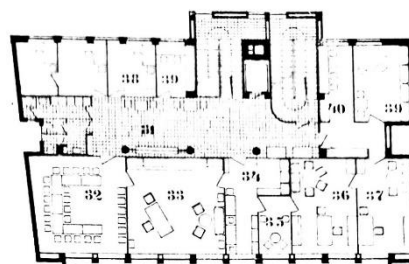
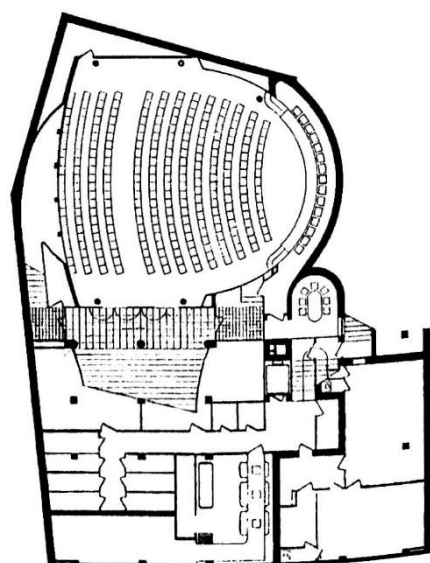
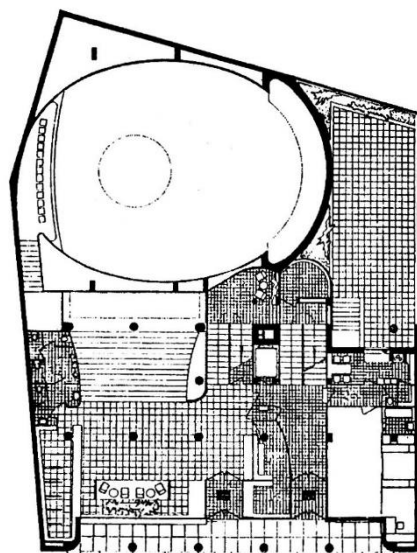
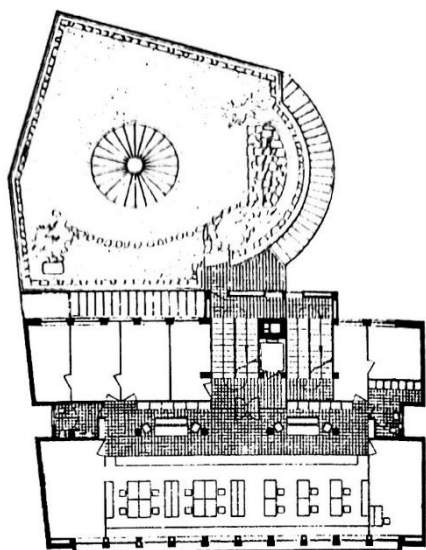
mégsem lett olyan tökéletes, mint a társasházak esetében. A Magyar Építőművészet 1941-es számában ugyanis így nyilatkoznak az épületről: „Egyszerűen megállapíthatjuk, hogy ez nem székház. Az olaszok, a németek és az angolok is már tudnak korszerű palotát tervezni – Wanner azonban vagy nem tudott, vagy nem akart. Mindkettő hiba.”<sup>14</sup>

A kritikától függetlenül az épület érdemei nem elvitathatók. Homlokzati plasztikája, térkapcsolatai, alaprajzi tagolása mind józanságról árulkodik, nem véletlenül említik a Mérnöki Kamrának épült székházat a 20. század építészeti kiválóságai közt. Hiszen mindazon nehézségek ellenére, melyet a telek arányai, s a kívánt funkciók által megkövetelt területi, használhatósági paraméterek jelentettek, Wanner egy igen jó arányú épületet tervezett (ismét). Azt azonban már sosem fogjuk megtudni, hogy a politikai rendszerek változása nélkül, a háborúban történő más szerepvállalással milyen sorsa lenne ma e kitűnő épületnek.

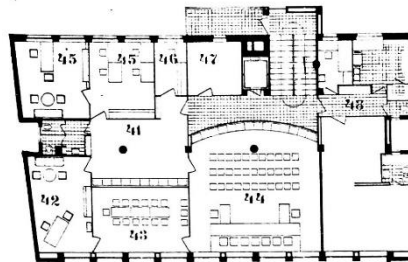


<sup>14</sup> Magyar Építőművészet, 1941., 21. oldal

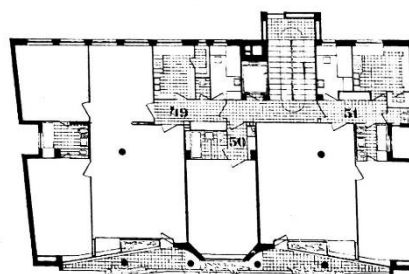
<sup>15</sup> Magyar Építőművészet, 1941., 20-23. oldal, Fotó: Marsovszky



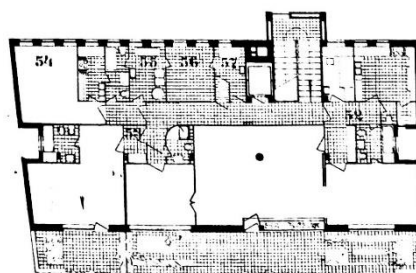
II. emelet.



III. emelet.

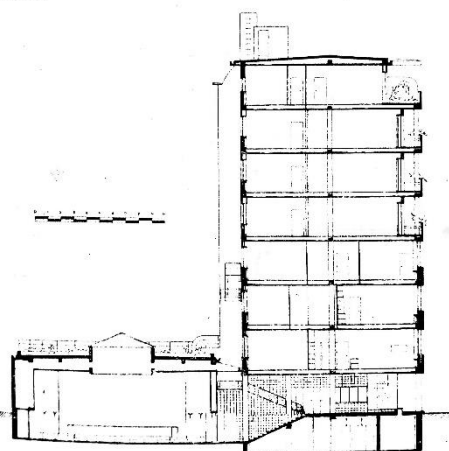


IV-VI. emelet.



VII. emelet.

Metszet.



### *A modernizmus peremén*

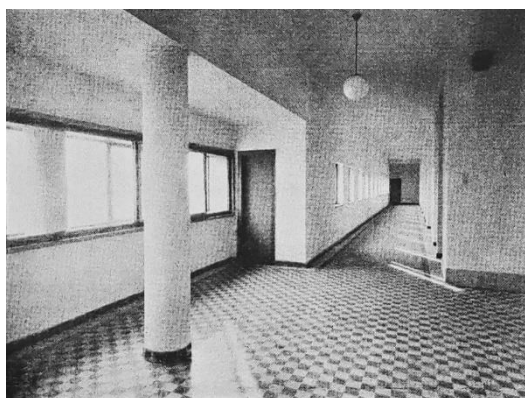
A háborús időkben az akkori generáció aktív alkotó tagjai közül mindenki próbált pályázatok útján munkához jutni. Ám már az 1940-es évek elejétől kezdve új szelek kezdtek fújni; ez érezhető volt a politikában, a gazdaságban és az építészetben is.

A Kamara Székháza után Wanner több iskolát is tervezett, melyekben már érezhető volt az ekkoriban hazánkban teret hódító népiesség, mely gyakran csak apró díszítéseket jelentett az épületen, néhol az anyaghasználatban mutatkozott meg. Nem esett azonban a sokak által elkövetett hibába e téren sem. *„A romantikus hangvétel nála mindig mértéktartó és izléses. A mesterségbeli tudás és a jó ízlés segítette abban, hogy elkerülje az új népiesség formalizmusának csapdáját.”*<sup>17</sup>

Polgármesteri megbízásból tervezi 1940-ben a Gém utcai elemi iskolát. Pályázat útján kapott I. díjjal nyeri el a Hajdú utcai (1941), majd Ráckevei Téli Gazdasági Iskola (1942) építését is. Míg a ráckevei iskola esetében a környezethez való illeszkedés, az „urbánus modernizmus” elhagyása volt az egyik legfontosabb alakító tényező, a Gém utcai iskola esetében a költségvetés korlátozta Wanner János lehetőségeit.

A kőbányai Gyár-dűlőben épült iskola az építész életművéből igencsak kiválik, egyfajta útkeresésnek is tekinthető. Mindazonáltal Wanner tehetségének számlájára írható, hogy nem próbálkozott semmilyen formai túlzással, a költségvetés és a környezet adta lehetőségekhez képest igyekezett egy használható, jó épületet tervezni. A saját korábbi építészeti jegyeivel is szakít annak érdekében, hogy a befogadóközönség számára ne egy idegen házat helyezzen el a Gém utcába. *„Sokan úgy gondolják, hogy az utolsó évtized építészeti irányának alkonyához értünk. Úgy hisszük, nagyon tévednek. Csak az történt, hogy az eklekticizmus eredményezett építészeti leromlást követő lázas állapoton jutottunk túl.”*<sup>18</sup>

19



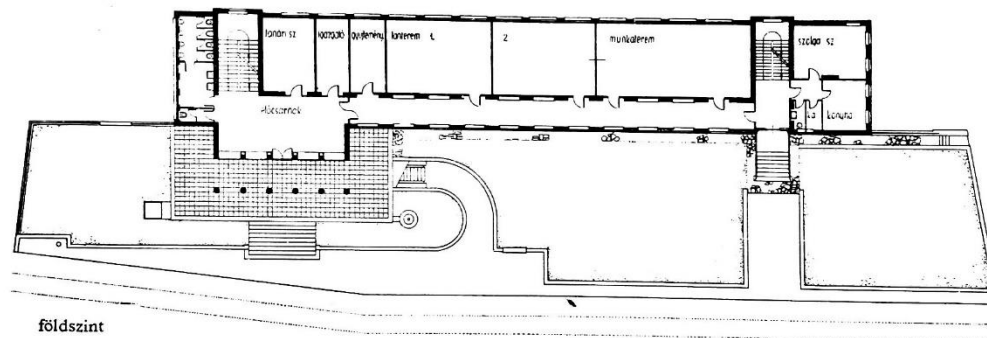
<sup>17</sup> Magyar Építőművészet, 1987., 71. oldal, Ferkai András,

<sup>18</sup> Tér és Forma, 1940., 198-200. oldal, Dr. ing. Birbauer Virgil: Elemi iskola Budapesten,

<sup>19</sup> Tér és Forma, 1940., 198-200. oldal, Borsos felv.



A Ráckeveén épült *Téli Gazdasági Iskola* - melyet egyik oldalról a város főutcája, másiktól pedig a Kis-Duna határol – modern stílusa mellett is tökéletesen illeszkedik a kisváros hangulatába. Ehhez hozzájárul a magastetős kialakítás, a tekintélyes oromfal az utca felőli homlokzaton és a zsalugáteres ablakok is. A tető és kéményeinek élénkpiros színe, a falak melegfehér vakolata mind segíti az épület illeszkedését természeti környezetébe. Ez a látvány különösen megkapó a Duna felőli oldalról, ahol a békés víz csaknem teljes tükröződést ad a látványhoz.

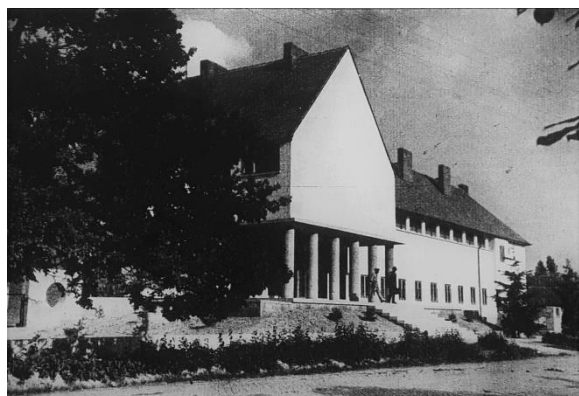


20

Az iskola alaprajza – hasonlóan Wanner többi épületének alakításához – tiszta, logikus. Lineáris szerkesztéssel sorolja a termeket, melyeket egy világos utcára nyíló ablakokkal övezett folyósó köt össze. A főbejárat kialakításának plasztikája mellett kiemelendő az oldalbejáratok megoldása, mely sokszor nehézséget okoz egy iskolaépület alakításánál. A főutcai homlokzatát az emeleten végig húzódó oszlopos tornác teszi ízesebbé.

Az iskola ma Ady Endre Gimnázium néven teljesíti be egykori funkcióját. Az épület kiváló tömegét, formavilágát gyengítő későbbi hozzáépítéssel együtt, 2017/2018-ban teljes felújításon esett át.

21



<sup>20</sup> *Építészet*, 1942., 90-93. oldal,

<sup>21</sup> *Építészet*, 1942., 90-93. oldal, Wanner János fotói

A háború közeledtével még részt vesz több pályázaton. 1943-ban (Antal Dezsővel és Kamarássy Jenővel közösen) tervezi a Fővárosi Közmunkák Tanácsának kislakásos bérházait a Vihar-Szél-Verőfény-Derű utcák által határolt területre. 1944-ben a Honvédelmi Minisztérium mérnöki ügyosztályára hívták be katonai szolgálatra, itt tervezett repülőtereket és légénységi épületeket.

Budapest ostromát a Nemzeti Bank óvóhelyén vészelte át családjával, míg a Vár alatt álló házukat porig bombázták. A háború után megpróbált újra bekapcsolódni a szakmai életbe. Tagja lett az 1945-ben alakult Magyar Művészeti Tanácsnak, s városi lakásmintaterveket készített. Komolyabb munkák azonban ez idő tájt senki számára nem adódtak. Néhány, a háború előtt beadott pályázatnak lett csupán fizikai végeredménye, de ez is ritka volt.

Végül 1947-ben, miután már több társa emigrált a háború során, Wanner János követte családját Svájcba, régi-új hazájába. Az újrakezdés keserves volt; boldogulni egy országban, mely a Magyarországot sújtott viszontagságokhoz hasonlót abszolút nem látott...

Wanner először alkalmazottként dolgozott Locarnoban, mely az itthoni egzisztenciájához képest jelentős visszalépést jelentett. Később azonban a hazánkban szerzett társasház-szervezési tapasztalatai kint is megmutatkoztak, saját irodát tudott alapítani, mely 1977-es nyugállományba vonulásáig fennállt.

Wanner János hazánkban töltött éveinek épületei igen szépen dokumentálásra kerültek az évek során. Az adott kor nívósabb építészfolyóiratai pár kivétellel összes megépült házát publikálták. Ám a Svájcban megépült házai jelenleg itthon nem ismertek.

### *Aktualitása, kutatási távlatok*

Wanner János fia, Stefan Wanner – szintén építészmérnök – Svájcban él. Megkeresésünk (konzulensemmelel, Szécsi Zoltán tanár úrral) apja külföldi hagyatékának felkutatása ügyében egyelőre válasz nélkül maradt.

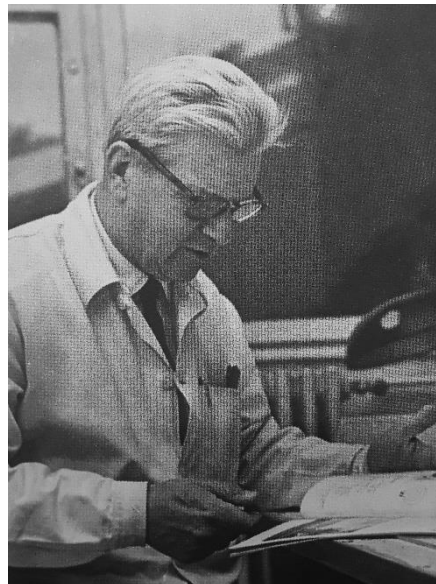
*Moravánszky Ákos* azonban örömmel fogadta kutatási témámat – régóta remélte, valaki ráakad erre a nagyszerű életműre. Az ő közvetítésével sikerült felvennünk a kapcsolatot *Bruno Mauertel*, a svájci Archívum – egyben a legfontosabb svájci építészeti múzeum – vezetőjével. A svájci alkotások, kapcsolatok felkutatása és dokumentálása lenne a következő lépcsőfok Wanner János teljes életművének megírásához. S ha ez sikerül pályázatok, és egyéb támogatás útján, akkor egy újabb hiánypótló munka születik majd meg a 20. századi építészettörténetéből.

## ifj. Dávid Károly (1903-1973)

### *Indulása*

22

A századforduló egyik legsikeresebb építőmester – építési vállalkozó dinasztia harmadik generációjának tagjaként született. Egyetemi tanulmányai után európai tanulmányútra indult, mely során bejárta Olaszországot, Franciaországot, Németországot, Hollandiát, Belgiumot, majd kilenc hónapon át – Wannerhez hasonlóan – voluntörként dolgozott Le Corbusier irodájában. Ifj. Dávid Károly 1903. március 8-án született Budapesten, id. Dávid Károly és Mészáros Anna fiaként. 1922-ben iratkozott be a Magyar Királyi József Műegyetem építészkarára, ahol 1931-ben szerzett építész oklevelet.



Egyetemi tanulmányainak hosszúra nyúlása nem volt hiábavaló – 1926-ban abszolutóriumot szerzett, nyaranta pedig a Dávid János és Fia cégnél dolgozott. Kezdetben kőművesként, majd művezetőként, végül pedig műszaki tisztviselőként. 1931 május 26-án feleségül vette Dozzi Kornéliát, akitől három gyermeke született: Éva, Anna és Károly.<sup>23</sup>

1948-ig magántervezőként működött, ám az állami tervezővállalatokba kényszerülés őt sem kerülte el. Ekkor lépett be – 1948. május 3-án - az Állami Építéstudományi és Tervező Intézetbe (ÁÉTI), majd a MATI II/3 építészcsoporthoz vezetője lett. 1951. június 1-jén lett a KÖZTI dolgozója először csupán egy rövidebb időszakra, 1952. szeptemberéig. 1952 és 1960 között az IPARTERV munkatársa volt, ahol akkoriban édesapja – id. Dávid Károly – is dolgozott. 1960-ban azonban visszatért a KÖZTI-be, s egészen nyugdíjazásáig – 1963-ig - itt dolgozott.<sup>24</sup>

### *Erős kezdés*

A nagymúltú építőcsalád legifjabb tagja, 1932-ben tervezi meg első épületét. A második világháború során elpusztult *Somlói úti villa*, hazánk egy legkiemelkedőbb modern háza volt. Az egykor a Gellért hegy déli lejtőn álló egyemeletes családi házon a francia műhelyben –

<sup>22</sup> Fehérvári Zoltán, Prákfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás, Budapest, Hap Galéria, 2014

<sup>23</sup> Fehérvári Zoltán, Prákfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás, Budapest, Hap Galéria, 2014

<sup>24</sup> Winkler Barnabás: 11 év-110 kiállítás-Hap Galéria, Budapest, Hap Galéria, 2014, 231-233. oldal

Corbusier mellett – eltöltött évek egyértelmű hatása tapasztalható. A villát a ház északi oldalán – a Somlói út felől lehetett megközelíteni. Az épületnek ezen homlokzata kevés nyílással volt tagolt, itt emelkedett ki a lépcsőház a tömegeből – félhengerével megbontva a ház egyébként egyszerű tömegét.



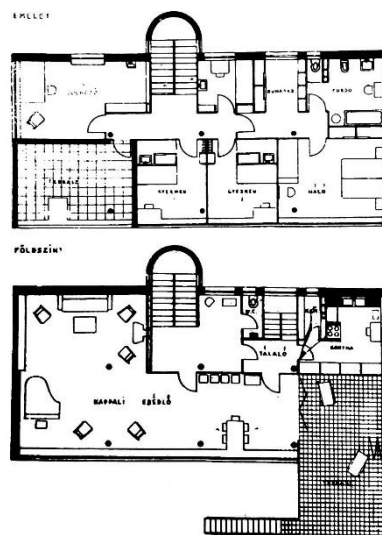
25

A hasáb formájú, kert felé szalagablakokkal, és terasszal nyitó ház kertje teraszos kialakítású volt, nagy valószínűséggel szintén Dávid Károly tervei alapján. A villa nem csupán külsőleg volt hasonlítható a francia mester leghíresebb alkotásaihoz – Garches-i villa (1927), Villa Savoye, Poissy (1928-31) -, hanem belső bútorozásában is. A kívül

halványzürke vakolatú épület belső terében az egyedileg tervezett bútorok, a nappaliban lévő heverő és fotelek bordó huzata mellett nem volt sem függöny, sem pedig szőnyeg.<sup>26</sup>

A villát az 1934-ben megjelent *Tér és forma*ban publikálták, a CIAM magyarországi csoportjának legkiemelkedőbb alkotásai között, bár Dávidot politikai nézetkülönbségei miatt mégsem sorolhatjuk a CIRPAC tagjai közé.

27



<sup>25</sup> Fehérvári Zoltán, *Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás*, Budapest, Hap Galéria, 2014

<sup>26</sup> Fehérvári Zoltán, *Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás*, Budapest, Hap Galéria, 2014

<sup>27</sup> Fehérvári Zoltán, *Prakfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás*, Budapest, Hap Galéria, 2014

Első alkotását követően 1934-1935-ben a Budapesti Nemzetközi Vásár szolgálatában dolgozott építészként, 1935-ben ő tervezte a vásár főkapuját.

1948-ig magántervezőként dolgozott. Ebben az időszakban tervezte a Hűvösvölgyi út 46. számú családi házat - modern, lapostetős kialakításban -, a Mercedes Benz Automobil Rt. igazgatója számára. A háborúig több családi ház, Velencei tavi üdülő, és az OTI bérháztelepének egyik típus terve is kötődik a nevéhez.

Többször jelentkezett külföldi tervpályázatokra is. 1934-ben Váradi Szabó Lajossal és Wanner Jánossal pályáztak az anakrai sportkombinát építéséért – II. díjat nyertek. Később 1937-ben az isztambuli kikötő felvételi épületének megtervezéséért, Bardón Alfréddal I. díjat nyertek. Ez az elismerés mindkét építész számára nemzetközi ismertséget hozott. A terv a háború kitörése miatt sajnos nem valósulhatott meg.<sup>28</sup>

### *Változik a világ*

1939-ben a Magyar Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium pályázatot írt ki a Ferihegy puszta és Szemere-telep közötti területen építendő közforgalmi repülőtér fogadóépületének megoldására. A pályázaton ifj. Dávid Károly - 21 pályaterv közül – első díjat nyert. A bírálóbizottság azonban a II. díjat nyert Szabó Márton tervében is talált olyan megoldásokat, mellyel Dávid tervét „kiegészítve” megszülethetett az üzemi szempontból is kifogástalan terv.

29



Az előzetes elképzelés szerint, a repteret 1941-1942-re szeretnék volna befejezni, ám a kivitelezés csak 1942 októberében vette kezdetét. Az építési folyamatot hátráltatta, hogy 1944-

<sup>28</sup> Fehérvári Zoltán, Prákyfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás, Budapest, Hap Galéria, 2014

<sup>29</sup> Fehérvári Zoltán, Prákyfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás, Budapest, Hap Galéria, 2014

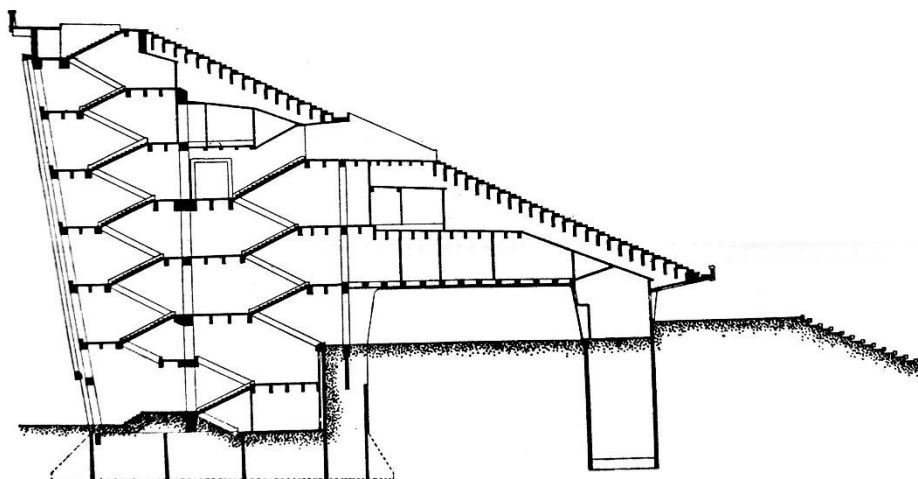
ben a németek irányításuk alá vonták a repteret, mely ebben az évben három találatot is elszenvedett. S bár a munkálatok 1947-ben újra indultak, a fogadóépületet – az 1956-ban az UVATERV által a szárnyak befejezésére elkészített tervek alapján - csupán 1959-ben fejezték be. E hosszú folyamat eredménye, azonban megérte a várakozást. Annak ellenére, hogy ebből az időszakból sok hasonló szerkezettel, kialakítással készült repteret találunk, a Ferihegyi fogadóépület kialakítása egészen egyedülállóvá teszi azt.

### „Elfogadhatatlanul modern”

-nyilatkozta 1951 áprilisában a tervszűri a Népstadion keleti lelátójának, illetve öltözőjének tervére.

A stadion tervezésének megbízását 1948-ban kapja a frissen alakult ÁÉTI-ben – Juhász Jenő és Kiss Ferenc munkatársaival. Az ezután következő - megpróbáltatásokkal, irodaváltással, s nem kis koncepcionális változtatásokkal teli – időszak ifj. Dávid Károly életének talán legmeghatározóbb korszaka. A Népstadion tervezésének folyamatát végig olvasva csak sejthetjük, micsoda kitartás kellett hozzá Dávidnak, hogy -a háborút követő bizonytalan, s politikailag befolyásolt időkben – megtervezze ezt a mai napig ikonikus épületet.

30



Az 1951-es építészeti vita után Gádoros kérésére az egész „stadion-műtermet” átvette a KÖZTI, s a tervezés ezután az itteni munkatársakkal közösen folyt. Az irodaváltás után Dávid Károly ismét egy modern – már-már posztmodern – tervet alkotott meg az öltözőépület kialakítására. Ekkor döntött úgy a Tervezési Főosztály – tekintve, hogy a párt számára igen fontos jelentőséggel bíró beruházás során, nem engedhették meg ezt a „kozropolita” szellem

<sup>30</sup> Fehérvári Zoltán, Prákfalvi Endre, Ritoók Pál: Dávid Károly (1903-1973) Emlékiállítás, Budapest, Hap Galéria, 2014

továbbélését -, hogy az öltözőre zártkörű pályázatot ír ki. Az épület tervét végül Rimanóczy Gyula készítette el, a pályázat I. díjasaként. Az incidens után Dávid Károlytól elvették a Népstadion tervezésének hátralévő feladatait, s leváltották a Stadion-csoport éléről is. Zalaváry Lajos elmondása szerint, az utolsó időszakban még az építkezésről is kitiltották, nehogy ötleteivel akadályozza a határidőre történő átadást.



31

A stadiont végül 1953. augusztus 20-án- Rákosi Mátyás jelenlétében – megnyitották, s ifj. Dávid Károlyt 1954-ben a Kossuth-díj aranyfokozatával tüntették ki érte.

*„(...) ám Dávid Károly bizonyára jobban örült volna egy Ybl-díjnak, hiszen Kossuth-díjat bárki, egy sztahanovista esztergályos vagy traktoros is kaphatott, szakmai elismerésnek az előbbi számított. Talán éppen ezért nem kapta meg: szakmai téren bukott embernek tekintették, hiszen képtelen volt szocialista realista stílusban áttervezni a stadiont.”<sup>32</sup>*

Szerencsére ez 2010-ben megváltozott, életművét végül Posztumusz Ybl Miklós-díjjal jutalmazták.

Dávid Károly az említett épületein kívül számos pályázaton részt vett, s legtöbbjükön I, II, III. díjban, vagy megvételnben részesült. Az 1960-as években számos ipari épületet, több nővér-, munkás-, és diákszallót tervezett. Ezen kívül több iskola és művelődési ház is kötődik a nevéhez.

<sup>31</sup> kép forrása: [https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:N%C3%A9pstadion\\_bej%C3%A1rat\\_kapu.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:N%C3%A9pstadion_bej%C3%A1rat_kapu.jpg)

<sup>32</sup> Ferkai András, Rubóczki Erzsébet: KÖZTI 66 , I. kötet, Budapest, Vince Kiadó, 2015, 114. oldal

## YBL MIKLÓS-DÍJ

Az Ybl Miklós díjat 1953. november 6-án alapították több már meglévő művészeti díjat követve. A díj alapításának az akkori politikai vezetés is szükségét érezte, tekintve, hogy ebben az időben hatalmas felelősség hárult az építészekre a háború okozta problémák megoldásában. Az azonban, hogy a díjat az előző század kiemelkedő építészéről nevezték el, nem volt véletlen, intelemként szolgált a modernizmus „makacs” építészei irányába.

Újjáépítés vagy helyreállítás? - Ez volt az építészszakma háború utáni első dilemmája. A dilemmát a politikai események menete (például az államosítás) rövid úton eldöntötte, megszüntetve a feszültséget is, ami ezzel kapcsolatban a remények és a realitások között húzódott.<sup>33</sup> 1948-tól megkezdődött az állami tervező intézetek felállítása – „utat mutatva a szakmabelieknek” -, s 1950-re több ezer magántervezőt tömörítettek ezekbe.

### *A díj alapítása*

Az előterjesztést Gerő Ernő, a Minisztertanács első elnökhelyettese terjesztette a Tanács elé. Az előterjesztés indoklásában szerepelt, hogy az építőművészet az ötvenes években a szociális és kulturális beruházások fokozódásával emelkedett. A nagyarányú lakóház építkezések és a középületek jelentősen befolyásolták a városképet, amelynek művészi kiképzése döntő fontosságú.



A Minisztertanács elfogadta az előterjesztést, és „Ybl Miklós-díj” elnevezéssel építőművészeti díjat alapított a „kiemelkedő *szocialista-realista* építészeti és városépítészeti alkotások tervezőinek, és az ilyen irányú tudományos munkák szerzőinek kitüntetésére, valamint az alkotó kedv serkentésére”. Nemcsak a szocialista-realista építészet tervezési munkáit jutalmazták, hanem azokat is, akik előadások tartásával, cikkek írásával sokat tettek a *szovjet építőművészet* megismertetéséért és propagálásáért.<sup>34</sup>

Kezdetben évente hat I. fokozatú, illetve hat II. fokozatú díjat adtak át. 1964-1977 között már III. fokozatú díj adományozására is volt lehetőség, majd 1978-tól évi tízre csökkent a díjban részesíthetők száma. A kiosztott Ybl-díjak megítélése és adományozása alapvetően szakmai szempontok alapján történt, de adományozását a hatvanas évekig *főként politikai szempontok motiválták*.<sup>35</sup>

<sup>33</sup> Teljes cikk: [http://mnl.gov.hu/a\\_het\\_dokumentuma/az\\_ybl\\_miklosdij\\_alapitasa\\_1953ban.html](http://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/az_ybl_miklosdij_alapitasa_1953ban.html)

<sup>34</sup> u.a.

<sup>35</sup> u.a.



1953-ban elsőként részesült I fokozatú díjban Gádoros Lajos, Janáky István, Károlyi Antal, Nyíri István, Rimanóczy Gyula, Weiner Tibor. II. fokozatú díjat kapott Körner József, Szrogh György, Valentiny Károly, Winkler Oszkár, Zilahy István, Zöldy Emil.

1953 és 1994 között 377 építész részesült díjazásban. Az 1957. és az 1959. évek kivételével, évente minden évben átadták.

2010. április 6-án *Posztumusz Ybl Miklós-díjat* kapott további 17 építőművész, akik életükben nem részesülhettek e kitüntetésben:

*Medgyaszay István, Hajós Alfréd, Kós Károly, Györgyi Dénes, Borbíró Virgil, Weichinger Károly, Gerlóczy Gedeon, Kiss Tibor, Fischer József, Árkay Bertalan, Kósa Zoltán, Lauber László, **Dávid Károly**, Benkhard Ágost, Kiss Ferenc, B. Szűcs Margit, Nagypál Judit*

### *Posztumusz Ybl Miklós-díj*

A posztumusz díjazás ötletét Winkler Barnabás - az elsők között Ybl-díjat kapott Winkler Oszkár fia - vetette fel, ám hamar kiderült, hiányérzetével nincs egyedül. Végül a Magyar Építőművészek Szövetségének javaslatára a Nemzeti Építészeti Tanács is az indítvány mellé állt.

*„A díjazottak névsorából volt aki azért maradt ki, mert külföldi állampolgárnak számított, voltak, akiknek politikai megítélése felett nem tudott építészeti nagyságuk diadalmaskodni.”<sup>36</sup>*

– írja Winkler Barnabás a Posztumusz díjazottakról szóló könyvének bevezetőjében.

Szövegét olvasva, s a díjazottak életművét végig nézve, felmerült bennem a kérdés, hogy Wanner János részesülhet-e valaha ilyen Posztumusz díjazásban.

### *‘Kaphat-e Ybl-díjat Wanner János?’*

A kérdésre az első válasza talán mindenkinek, hogy *nem*, hiszen még 1947-ben emigrált Svájcba, a díjat pedig csupán 1953-ban alapították. Ám ha jobban elgondolkodunk, körbejárjuk e kitűnő építész életművét – csupán csak az itthon töltött évek tükrében -, talán nem vagyok egyedül, akiben felmerül a díjazás lehetősége.

Wanner relatív rövid itthon töltött építészeti tevékenységét vizsgálva, számomra legszimpatikusabb az eltérő helyszínekhez, helyi igényekhez való alkalmazkodás – mely az akkoriban becsült modern épületek közül kicsit kilógóvá teszi. Ám ez a különlegesség az, ami

<sup>36</sup> *Winkler Barnabás: Posztumusz Ybl Miklós-díj, Budapest, Hap Galéria, 2010, 8. oldal*

építészetében előremutató. Nem ragaszkodik foggal-körömmel a Corbusier irodájában tanult modernhez. Házai kivétel nélkül kiváló alaprajzzal szerkesztettek - akár magastetős vagy lapostetős kialakítású, akár társasház, iskola vagy székház a tervezési feladat.

Dávid Károllyal nem csupán kortársak vagy ismerősök voltak, de igen hasonlóan indultak építészként. A Le Corbusier irodájában töltött hónapok meghatározták mindkét építész pályájának kezdetét. A háború közeledtével érkezöm új igényekre – iskolák, lakások, középületek – mindketten hasonlóan jól szerkesztett épületekkel reagáltak. Egyik építész sem a kezdeti modern jegyében tervezte összes épületét, ám a stílusból, s tehetségükből eredő letisztultság és arányérzék végig kísérte összes alkotásukat.

Ám a háború során Wannernak adódott egy lehetősége a „menekülésre”. Dávid itthon maradt, s a változó politikai hatalom ellenére is helyt állt hazánkban. Valószínűleg, benne fel sem merült az elvándorlás gondolata, hiszen családja több generáció óta meghatározó szereplője volt a magyar építőiparnak, sikeres vállalkozást építve. Dávid a háború alatt – az ekkor lehetséges tempóban és mennyiségben – is dolgozott kiviteli terveken. Kitarzott, tanított, s kiállt tervezői elképzelései mellett. Mind e mellett a világháborút követő rendszerben neki sem ment könnyen az „idomulás” – ahogyan ezt a Népstadion kapcsán is láthattuk. A legnehezebb időkben is - mikor az építészeti szabadság - a mai generáció számára elképzelhetetlenül kicsi volt – igyekezett saját józan elveihez hű maradni.

Dávid Károly így vallott azokról az időről a Magyar Építőművészet 1953/I-II. számában: „Nehéz volt a tervezők feladata az 5 évre nyúló tervezés ideje alatt. Építészetünk fordulata nem mutatkozhatott meg disszonánsan a Népstadion épületén.” S ezek az erőfeszítések is kevésnek bizonyultak ahhoz, hogy a szakma legnagyobb elismerésének számító Ybl Miklós-díjjal jutalmazzák.

A szinte már posztmodern öltözőtervével meghaladta korának építészetét. Ez a tettenérése valami újnak – *mutatis mtandis* – az, amelyről Wanner János cikkében is olvashatunk.

A már említett egyetlen építészetelméleti írása<sup>37</sup>, szintén az alkotásai által megfogalmazott állításokat erősíti. Aktualitása pedig nem csupán a már sikeres építésznek szól, épp ellenkezőleg - utat mutat a fiatalabb generáció számára. Rendkívül fontosnak tartom felhívni a figyelmet az *anyag és forma* közti kapcsolatra, melyben Wanner az épületek sikerét, az építész hozzáértését látja. E tekintetben ugyancsak párhuzamba állítható Dávid Károllyal, aki így

<sup>37</sup> *Építészet*, 1943/4. füzet, Wanner János: „Lesz-e profil a jövő építészetében?”

nyilatkozott a Népstadion tervezését illetően: „*Abban a nagy tér-plasztikában, melyet a Stadion épülete jelent, a plasztikus formák nyugodt, de dinamikus alakításához a vasbeton szerkezet nagyvonalúsága hozzásegített.*” Wanner már 1943-ban arról ír, milyen hatással van az építőanyagok skálájának kiszélesedése az akkori építészet minőségére: „*De amilyen mértékben szélesedtek a lehetőségek, olyan ütemben vesztette el az építészet az uralmat felettük.*”<sup>38</sup> Azóta gyökeres változásokon ment keresztül mind az építőipar, mind az építőművészet – ám az akkor megfogalmazott gondolatok a ma éppúgy megállják a helyüket.

Az építészet – mint szakma – komplexitására is kitér írásában. Ez a kérdés napjainkban is gyakran felmerül - az egyetem falai közt tárgyak, szakirányok formájában mutatkozik meg. S bármennyit is változott 1943 óta az építészképzés, illetve egy gyakorló építész munkaköre, igazán találónak éreztem Wanner Jánostól a következőket:

*„(...) Nem tehet engedményeket, mert minden engedmény külön-külön lemondás arról az igényről, hogy művészet maradjon.*

*És nem vonulhat az építészet sértődötten gőgös „építőművészeti” magányba sem, mert a technika rányitotta az ajtót.”*

A háború okozta politikai változások mellett, Wanner talán nem tudott volna már hű maradni ezen elveihez. Családja Svájcba való visszaköltözése mellett, talán épp ezen elveihez való hűsége készítette rá, hogy ő is kövesse rokonait.

Ahhoz, hogy Winkler Barnabáshoz hasonló lépésekre szánjam el magam, még igen alapos kutatásokra van szükség. Ennek ellenére szerettem volna felhívni a figyelmet egy olyan kiváló tehetségre, akiről igen sokan korunk gyakorló építészei közül sem hallottak. Wanner János mellett több hozzá hasonló pályával rendelkező, s vele egy időben alkotó kiváló művész merült azóta feledésbe.

Dolgozatomat egy a Posztumusz Ybl Miklós-díjasokról szóló könyvből vett idézettel zárnám:

*„Törekvésünk szolgáljon bizonyossággul: sohasem késő mulasztásainkat és az előttünk járók tévedéseit orvosolni.”*<sup>39</sup>

<sup>38</sup> *Építészet*, 1943/4. füzet, Wanner János: „Lesz-e profil a jövő építészetében?”

<sup>39</sup> Winkler Barnabás: Posztumusz Ybl Miklós-díj, Budapest, Hap Galéria, 2010, 9. oldal

## SZAKIRODALOM

### Internetes források

*Vámos Dominika*: Elhallgatott epizódok a magyar építészek 20. századi történetéből (1-6.),  
epiteszforum.hu

1: <http://epiteszforum.hu/nyomtatasi/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-1>

2: <http://epiteszforum.hu/nyomtatasi/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-2>

3: <http://epiteszforum.hu/nyomtatasi/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-3>

4: <http://epiteszforum.hu/nyomtatasi/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-4>

5: <http://epiteszforum.hu/nyomtatasi/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-5>

6: <http://epiteszforum.hu/nyomtatasi/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-6>

utolsó letöltés: 2018.10.21.

*Kocsis Piroska*: Az Ybl Miklós-díj alapítása 1953-ban

[http://mnl.gov.hu/a\\_het\\_dokumentuma/az\\_ybl\\_miklosdij\\_alapitasa\\_1953ban.html](http://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/az_ybl_miklosdij_alapitasa_1953ban.html)

utolsó letöltés: 2018.10.21.

Az Ybl Miklós-díjról

<http://yblidij.hu/dij>

utolsó letöltés: 2018.10.21.

### Nyomtatott szakirodalom

*Tér és forma*, Budapest, 1937

*Tér és forma*, Budapest, 1940

*Építészet*, Budapest, 1941

*Építészet*, Budapest, 1942

*Építészet*, Budapest, 1943

*Magyar Építőművészet*, Budapest, 1985

*Magyar Építőművészet*, Budapest, 1987

*Magyar Építőművészet*, Budapest, 1988

*Dr Kubinszky Mihály*: Modern építészeti lexikon, Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 1978

*Szentkirályi Zoltán*: Az építészet világtörténete II., Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1980

*Ferkai András*: Buda építésze a két világháború között, Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 1995

*Sisa József, Dora Wieberson (szerk.)*: Magyarország építészetének története, Budapest, Vince Kiadó, 1998

*Polónyi Károly*: Építés-településtervező a perifériákon, Polónyi Károly retrospektív naplója, Budapest, 2000

*Ferkai András*: Pest építésze a két világháború között, Budapest, Modern Építészeti Építészettörténeti és Műemlékvédelmi Közhasznú Társaság, 2001

*Parmer Nóra*: Magyar építészet a két világháború között, Budapest, TERC Kft., 2001

*Bonta János*: A magyar építészet egy kortárs szemével 1945-1960, Budapest, TERC Kft., 2008

*Winkler Barnabás*: Posztumusz Ybl Miklós-díj, Budapest, Hap Galéria, 2010

*Winkler Barnabás*: 11 év-110 kiállítás-Hap Galéria, Budapest, Hap Galéria, 2014

*Ferkai András, Rubóczki Erzsébet*: KÖZTI 66 , I. kötet, Budapest, Vince Kiadó, 2015

*Vámosy Ferenc*: A 20. század magyar építésze, I. kötet, Budapest, Tarsoly Kiadó, 2016

*Kenneth Frampton*: A modern építészet kritikai története, Budapest, TERC Kft., 2009

A borítón szereplő kép forrása: Bagi László : *Az utolsó meccs – A régi Puskás Stadion végnapjai*, cikk a [wlovebudapest.hu](http://wlovebudapest.hu)-n

<https://wlovebudapest.com/2015/06/29/az-utolso-meccs-a-regi-puskas-stadion-vegnapjai/>  
*utolsó letöltés: 2018. 10.23.*